

ART

VOLUM SEGON

OCTUBRE

1 9 3 4

JULIOL

1 9 3 5

PUBLICACIO DE LA
JUNTA MUNICIPAL D'EXPOSICIONS D'ART
BARCELONA

RAFAEL BENET. LA PLATJA DE TOSSA. 1934. FOTO. GODES

TOSSA, BABEL DE LES ARTS

INTRODUCCIO

Fa tot just set estius que arribava a Tossa acompanyat de Pere Créixams. No hi havia aleshores, gairebé, ni el que hom anomena colònia d'estiuejants: el col·leccionista Ferran Benet, algun afortunat milionari originari de la vila i poques persones més. De pintors, no gaires. La majoria anaven a Tossa atrets pel seu pintoresc excessiu, pintoresc que ni intentaven superar.

Tossa, com sap gairebé tothom, és un recó de la nostra Costa Brava, gairebé tan muntanyós i tan apartat de tota ruta com Cadaquers. A més, Tossa té ruïnes autèntiques d'una *ciutat* medieval, que certs deixebles de Viollet-le-Duc somnien en convertir en un altre Carcassona. A aquests blasons de la seva heràldica cal afegir les troballes d'una villa romana, amb restes d'un hipocauste i mosaics. Actualment el doctor Albert del Castillo continua les excavacions de l'indret i tota la colònia d'artistes li demanen una Venus. Caldrà fabricar-la abans de l'any vinent.

Les muntanyes de Tossa són vellutades dels tons negres-verds de les suredes. Els blancs de les cases destaquen damunt els boscos, que baixen fins a la vila.

Tossa té al pla una horta frescal — on es cullen maduixes gairebé tot l'any — regada per una riera on hi ha tortugues selvatges, l'aigua de la qual únicament durant el rigor canicular es filtra a la desembocadura.

Es un país molt més fresc que Cadaquers, perquè les muntanyes no li tapen l'aire, sinó que, en forma de vall, recullen l'aire del Montseny, que a la nit envia la seva frescor. Així, la vall de Tossa és com una xemeneia, per on de dies s'estableix el tiratge de la marinada i de nits el tiratge de l'aire montsenyenc.

Els carrers de Tossa són blancs de calç — blancs Maurice Utrillo — i algunes portes i murs dels jardins pintats de cobalt, imitant la intensitat de blau del zenit al migdia.

L'atzavara florida ratlla el maragda de les cales i els co-

lors xirois de les barques esclaten damunt l'or de la platja arran la randà fina que es teixeix i es desteixeix eternament.

A Tossa hi ha pescadors amb aquell punt de bohemí que dóna l'ofici, que omplen les tavernes de la vila i canten, en les nits de lluna, quan no es pot pescar a l'encesa, tronades melodies vuit-centistes. ¡Amb quina estranya nostàlgia són entonades les *americanes*, acompanyades de la melangiosa guitarra! Hom diria que aquests braus pescadors han heretat dels ancestres el mal d'Amèrica. Llurs avis navegaren fins a les Índies en les corbetes que s'havien reflectit reposant en el port natural de Tossa. Si per terra les rutes de la vila marinera eren el primari camí ral, per mar el camí del món era ample i fressat. Per això aquestes velles rampoines musicals prenen en les nits de lluna de Tossa tota la intensitat, una mica deixatada, d'una *saudade*. Enyorança d'infiní que apaivaga la brutalitat d'instints més limitats.

Però, avui, els pescadors més joves volen substituir l'antiga i innocent rudesia pel *tango* massa deixatat, pronunciant la lletra de la cançó en un castellà ridícul, de tan preciós que vol ésser, el qual pretén substituir el veritable *patois* d'antany, anomenat a Barcelona «castellà de municipal».

Sota aquesta crosta de castellanització pintoresca, el mariner de Tossa conserva, però, cançons populars catalanes, plenes d'humor, algunes fins al groller, i, sobretot, és amatent a l'esclat de la tenora, dansant amb aquella majestat una mica esmussada, pròpia de paisans, la dansa nacional: la sardana.

El catalanisme estructurat en els nuclis urbans, no ha arribat pas a Tossa, o hi ha arribat molt destenyit. Tossa és encara un recó de món.

Conserva les seves tradicions, que s'han anat deformant amb els segles, els seus aplecs, com el de Sant Benet i Sant Grau, la seva processó del «pelegrí» i el seu saborós plat nacional de «llagosta amb xocolata».

PERE CRÉIXAMS I RAFAEL BENET, PREPARANT UN DINAR SOTA LES ALZINES DE SANT BENET

Però, si fa pocs anys Tossa no era cap estació turística, avui és un centre on es parlen totes les llengües com en una nova Babel. Fóra llarg d'estudiar les causes d'aquest desplaçament d'estrangers en un recó de món bell i curull de pintoresc com n'hi ha d'altres, però les principals són: la potabilitat de la nostra moneda, el malestar polític europeu, el relatiu bon preu dels marxants de sopa de la vila i la proximitat a la frontera francesa.

Abans de la nostra anada a Tossa, ara fa set anys, molts altres pintors nacionals havien pintat el seu paisatge. Entre altres: Masriera, Roig i Soler, Brull, Vilallonga, Galwey, Antoni Badrinas, Joan Colom, Ignasi Mallol i Marià Espinal. Després de nosaltres passaren per Tossa els pintors Joan Serra, Gausachs, Camps-Ribera, Bosch-Roger, Mompou i Jacint Olivé. Però únicament Pere Créixams, Emili Armengol i jo hem estat relativament fidels al país.

Fins a l'estiu darrer els pintors estrangers foren excepcionals a Tossa; hom diu que hi havien passat, entre altres, Surville i Kramstyk. Jo no els vaig conèixer. També Jean Matisse, l'escultor, va passar-hi un hivern. L'any passat la vila de Tossa començà d'ésser un centre d'estiuatge de pintors i intel·lectuals. Aquest any el desplaçament de Montparnasse a la nostra platja ha pres unes proporcions extraordinàries.

L'any darrer foren fàcils les coneixences i la cordialitat, perquè el nombre d'artistes que havien escollit Tossa com a lloc de repòs o de treball encara era commensurable. Aquest any les noves coneixences han estat excepcionals, sovint lleugeres o impossibles, donades les gelosies de certs artistes ben poc tendres.

Algunes de les noves coneixences han estat provocades d'ençà que vaig rebre la comanda del director de la revista ART de fer com una mena de balanç dels artistes que havien passat per Tossa. El treball, doncs, esdevindrà sovint com un assaig de reportatge. És impossible d'arribar a l'entranyia vital dels homes i de les coses sense una coneixença profunda, en molts casos impossible d'atènyer, donades les limitacions de la naturalesa i la diversitat dels éssers, de temperaments i d'estètiques.

Jo he estat acusat precisament de mal còsmic: de mirar massa les estrelles per sentir el xoc del divers i el difús. Incomptables esguards humans coincideixen en un mateix punt lluminós del cel a cada moment d'una nit obscura. Però els estels trameten els missatges únicament als poetes; a aquests, però, tampoc no els és donat el do de la coneixença particular de cada home només que dintre la limitació del nombre. Cada home només pot viure d'idees generals sobre la humanitat, i, a tot estirar, pot conèixer a fons un reduït nombre de semblants. El nòmada mateix no pot defugir les lleis de la limitació, malgrat la seva set d'infiní, i àdhuc el sensepàtria sent més que ningú les limitacions humanes, car se sent totsemps isolat, entre sedentaris, en els límits de la tribu.

Per tant, si jo puc conèixer fins a cert punt l'obra dels grans homes, no els puc conèixer tots en llur íntima complexió. Sovint aquesta limitació és beneficiosa: evita de tenir una idea d'ajuda de cambra dels genis.

A més, jés tan difícil avui de saber on són els grans homes! La democràcia, en el sentit pejoratiu del mot, ha abatut les jerarquies. A França hi ha setanta mil pintors, a Alemanya quaranta-dos mil, als Estats Units, potser cinquanta mil, a Barcelona un nombre massa considerable com a tal. Tots aquests artistes paguen llur cèdula i, per tant, davant l'Estat propi no són uns indocumentats. Són ciutadans com els altres, i aquest és el mal.

A Tossa hi ha actualment molts artistes i homes de lletres i hom ha de fer llur selecció amb una certa rigor. Vinc obligat a escollir d'entre la plaga d'artistes que, fugint de les rigors del clima econòmic de Colliure, Cassis o Saint-Tropez, han vingut a caure damunt la platja rossa d'aquest recó de Costa Brava, menys assequible a totes les fortunes que Eivissa, però més assequible encara que molts altres reconstruït o menys bells de la península i de les illes adjacents.

Els meus errors per omissió, inclusió i exclusió, ja seran esmenats per la posteritat, si és que val la pena que ho siguin.

UN RECORD PER ALS QUE NO HAN RETORNAT

No vull deixar de recordar dintre aquest nombre d'escollits, els coneguts que passaren l'any darrer per Tossa. La co-neixença d'intel·lectuals i artistes es féu damunt les bases sentimentals necessàries, assequibles aleshores donat el nombre reduït de persones importants amb les quals vaig establir relació. Hi havia dies que a l'entorn d'una taula a la terrassa del cafè d'En Biel ens aplegàvem tots els coneguts de procedències i credos distints i fins oposats. Algú atribuï el miracle d'aquesta cordialitat al meu temperament comprensiu — cosa ben distinta de la contemporització ideològica —, car no s'explicava com llargs anys de veïnatge a Montparnasse o a Montmartre no havien assolit ajuntar mai caràcters tan diversos. Aquella unió, diem-ne confederal, fou ben efímera, car aquest estiu ha estat del tot impossible establir-la fins entre els vells coneguts.

Jo no puc oblidar d'entre els coneguts d'antany l'escultor-pintor italo-suís Serge Brignoni i la seva muller, ibero-americana, pintora també. Esperits delicats, han deixat a Tossa el record perfumat de llur sensibilitat bessona, però també un buit enorme que no ha estat omplert per la ràpida aparició d'aquests artistes que han passat aquest any per Tossa uns dies de pas a Eivissa.

FIG. 1. JEAN METZINGER. LA NOIA DEL COLOM. 1933

FIG. 2. JEAN METZINGER. JONGLEUSE. 1933

Brignoni, home dotat de la gràcia, preocupat pels somnis impossibles de l'art, diguem-ne abstret, esculpia en fusta, gairebé nu, tapades les vergonyes per un sumari eslip, vora la mar. Delicadesa malaltissa, germana de la de Modigliani, posava en les seves escultures d'art negre. Però la mateixa delicadesa apareixia en els seus paisatges directes. L'acadèmia clàssica *chez* Brignoni fou substituïda, com en tants cors i cervells d'artista, per l'acadèmia de l'etnografia i la prehistòria. Amic d'Hans Arp, preocupat com ell de la creació de formes, menys inventiu què ell, és molt més sensible. I com que, al meu entendre, la valor en art està de la part de la sensibilitat i no de la invenció, jo considero Brignoni un artista més pur que, diguem-ne, el seu mestre. Els arabescos de madame Brignoni i les seves agudes fotografies — noves drogues suaus i fortes — feien més penetrant el perfum espiritual d'aquesta parella d'artistes fina fins al difús, guardada de caure-hi, però, pels ulls negres i intensos de la dama i pels ulls petits i penetrants del cavaller.

Al costat d'aquests artistes de la pura sensibilitat, em plau de recordar Jean Metzinger, *cosseur*, admirable d'estètica i impenitent teoritzador. El nom de Metzinger és un nom clàssic del cubisme; junt amb Gleizes escriví la seva doctrina — una de les doctrines filosòfico-pictòriques del cubisme — de la qual tant s'ha parlat. En fer coneixença amb l'artista bretó em confessà tot seguit com havien envellit aquelles doctrines, de les quals ell conserva únicament la

FIG. 3. JEAN METZINGER, TOSSA DE MAR, 1934

part menys vistosa, però la més substancial. «Els decoradors — em deia — han arruïnat la teoria. Forçosament ens ha calgut fer marxa enrera així que el cubisme estigué a l'abast de totes les fortunes.»

Avui Metzinger considera el cubisme indicat per a la decoració mural. La geometria, però, li és més necessària que el pa que menja i recau, encara, de tant en tant, en la mutilació de les imatges de la natura laborant-la amb una pulcritud extremada. Adhuc el seu objectivisme actual formalment és geomètric. Realisme estilitzat ha estat anomenada la darrera fase de l'art d'aquest Ingrolatra que, malgrat tot, no pot defugir, sortosament, ni la sensibilitat ni les troballes tècniques de l'impressionisme (figures 1, 2 i 3).

Suzanne Phocas és la muller de Metzinger. Es una pintora delicada i ingènua, francesa, d'origen grec, que coneix perfectament el *métier* de la punta seca. A Tossa l'any darrer vaig tenir ocasió d'admirar l'art d'aquesta artista: alguna pintura feta al nostre país, i proves de les puntes seques per a ilustrar les faules de La Fontaine. Els gravats, sobretot, realment *charnants*.

El matrimoni francès Roger Wild i Germaine Labaye són coneixences d'estiu que recordo amb afecte. El marit tenia una àvia madrilenya i ha esdevingut molt satisfet de la seva sang espanyola. És un *aficionado* a los toros i *amateur* entusiasta de Goya.

ELS PINTORS HUGO ZÜHR I OSWALD PETERSEN

El seu art és maleït. Roger Wild posseeix, com Toulouse-Lautrec i Pascin, el gust del cruel i del pervers-melancòlic. Li plau la música esclatant i vellutada dels orgues mecànics de les fires, les coloraines i els pellingots dels saltimbanquis. Es el pintor de la polsosa *alegria que passa pels suburbis* (figura 4).

Germaine Labaye és un dibuixant sensible i cultivat. Els seus dibuixos, una mica Pascin, tenen una certa germanor amb els que feia el nostre Marià Espinal al seu retorn de París.

T. W. Schüleïn és un altre conegut d'estiu. Alemany exiliat. Treballador infatigable, amb els seus traços *fauves* s'emportà, com diuen els pescadors, tot Tossa a la seva carterera. Meier Gräfe s'ha ocupat de l'art d'aquest pintor.

Stanley-William-Hayter, sobrerrealista anglès, cultiva l'art abstracte amb talent (figura 5). Ajusta encara a l'antisèpsia imposada per l'estranya doctrina, una enorme quantitat de flemma britànica.

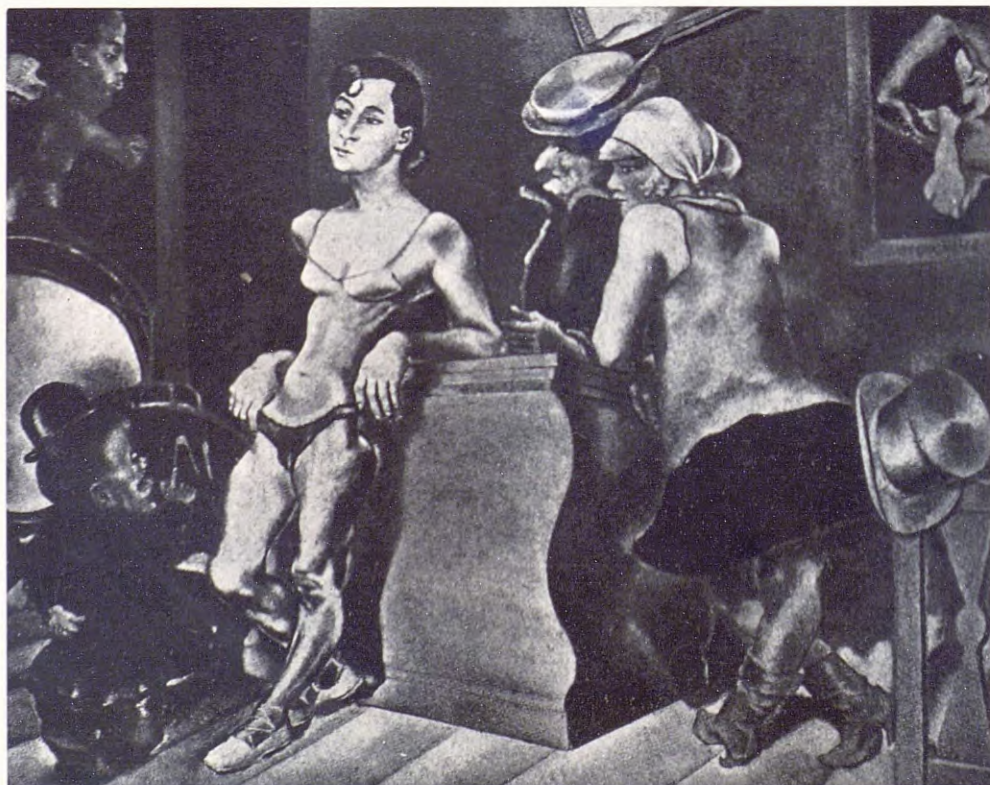

FIG. 4. ROGER WILD, L'ATRACCIÓ DEL NAN, FOTO. MARC VAUX

FIG. 5. STANLEY-WILLIAM-HAYTER. SUICIDA. 1933. FOTO. MARC VAUX

També passaren per Tossa l'any darrer: Henri Mullender, arquitecte addicte al funcionalisme, que projectà un hotel per Mar Menuda, que ens semblà encertat; l'escriptor d'aventures català Henry de Monfried, el líric armeni Constant Zarian, i els crítics d'art francesos Florent Fels i Georges Charensol, i dels nostres artistes cal no oblidar Olaguer Junyent i el seu nebot Albert.

Els darrers dies d'estiu vingué a Tossa el pintor barceloní Perrin. Féu alguns dibuixos admirables. Des d'aquest moment Perrin afirmà el camí de la inspiració directa de la natura i de l'expressió clara.

ELS FIDELS A TOSSA

Coneguts de l'any darrer, han tornat a Tossa els pintors Georges Kars i Oswald Petersen, l'escultora-ceramista madame Dem, el relligador Alf Ballmüller i el decorador Frederick Lewy.

Entre els catalans, Enric Casanovas, Pere Créi-

L'ESCULTOR ENRIC CASANOVAS I LA SEVA MULLER A L'HORA DEL BANY. TOSSA, 1934

FIG. 6. UN RECÓ DE LA CASA CATALANA DE GEORGES KARS

xams i Emili Armengol, han tornat a treballar ací. L'escultor Enric Monjo a reposar-hi un curt espai de temps, i el pintor Manuel Humbert s'ha fet soci altra vegada per uns quants dies del nostre redós, per tal de portar dignament la contra a tothom

FIG. 6. UN RECÓ DE LA CASA CATALANA DE GEORGES KARS

FIG. 7. GEORGES KARS, DIBUIX. TOSSA, 1934, FOTO. GODES

en les discussions artístiques. Per cert que la gent s'ha donat compte de la gran semblança física de l'Humbert amb el poeta belga Henry Michaux, la primera estada del qual en aquest país ha coincidit amb la del nostre pintor. Àdhuc el poble, davant de tanta semblança, s'ha arribat a formular la pregunta de si són una mateixa persona en dues edicions iguals, o bé, qui és el doble de qui?

Georges Kars ha adquirit a Tossa la casa que hi tenia el col·leccionista d'art Ferran Benet, instal·lada a base d'antiguitats del país i que gairebé es pot considerar com un museu folklòric. Llits policromats d'Olot, rajoles i ceràmiques catalanes, mobles de les antigues cases senyoriàls o marineres de Tossa (figura 6). Kars diu que ell i la seva muller han esdevingut conservadors voluntaris d'aquest museu vivent. La residència del pintor txec de París a Catalunya és, doncs, cosa feta, que em satisfà a mi particularment i crec que també hauria de satisfer el país.

De l'art de Kars ja me n'he ocupat des d'aquestes mateixes pàgines i des d'altres tribunes. És, sobretot, un art seriós. De Kars és el futur immediat, en el qual el triomf dels ineptes no serà possible. Art fet a l'ensens d'inspiració i de reflexió, es recolza en la ciència del dibuix. Kars estima el dibuix com a disciplina imprescindible; els seus dibuixos directes són, senzillament, obres mestres (figura 7). Estima el dibuix a la manera greu d'Holbein i de Suzanne Valadon. La pintura de Kars, tot i ésser basada en el món dels fenòmens, és més abstracta; té l'ambició d'atènyer l'humà universal (figures 8, 9 i 10). No crec que sigui la raça el que hagi conduït l'artista vers aquesta tendència, car ni Pissarro ni Liebermann, jueus com ell, no foren pas insensibles a la inspiració directa—ell mateix no ho és pas quan dibuixa—, crec jo, que tota la posició espiritual de Kars és filla, més que de la seva cultura centro-europea, de l'educació característica de molts dels grans artistes que han volgut reaccionar en nom de la dignitat de l'art contra l'impressionisme i, sobretot, contra l'atracció perillosa del *charmant*.

Kars treballa, quant a pintor, en aquest sentit artístic podríem dir-ne lògic—depuratiu de la vida—. Les seves pintures plenes de dignitat espiritual, conserven—com ha fet notar Suzanne Valadon—el *caràcter despullat del seu dibuix, que és simple i gran*.

FIG. S. GEORGES KARS, EL MERCAT DE VERDURES. TOSSA DE MAR. 1934. FOTO. GODES

Aquesta simplicitat, aquesta austeritat de l'art del nostre Kars, fou cantada pel seu gran amic el pintor Maurice Utrillo en el curiós sonet titulat *L'art pictural*, que em complac copiant a continuació:

*Lors! en France il est dit que tout peintre en renom
Digne des traditions, ou Corot ou Cormon,
Ou de tout autre Esprit quelque peu réfractaire
Cubiste ou futuriste, il s'impose et s'avère.*

*Aux gens de pur snobisme et adulant son nom,
Par de vains procédés il fausse le bon ton,
S'inspirant et des goûts et du Tendre et Sévère,
Et tous faux préjugés chers aux sots, sur la terre.*

*Qu'il me soit donc ici permis en compagnon
Sincère et noble et pur, et non troubler en rond,
Sur cet art pictural, d'émettre un trait austère.*

*Georges Kars, en ce lieu de digne réunion,
Rue Laffitte, chez Weill, de l'art porte-fanion,
S'affirme en ses tableaux inventif et sincère.*

Tant com el seu art mereix profunda estimació l'home. La seva bonhomia, el seu humor delicat, la seva ironia esmussada, el fan una figura plena d'aquella *aurea mediocritat* horaciana, tan poc valorada pel segle dels esclats.

Oswald Petersen és l'altre pintor estranger fidel a Tossa; té a favor seu la feliç joventut. Fill de Düsseldorf i educat a París, practica amb sensibilitat colorística un art *fauve* en el

qual la llum de Matisse es fa present (figures 11 i 12). He tingut ocasió de constatar, en el dos anys que l'he vist treballar a Tossa, el seu progrés. En aquest segon any l'artista se sent

GEORGES KARS I MARC CHAGALL A LA PLATJA

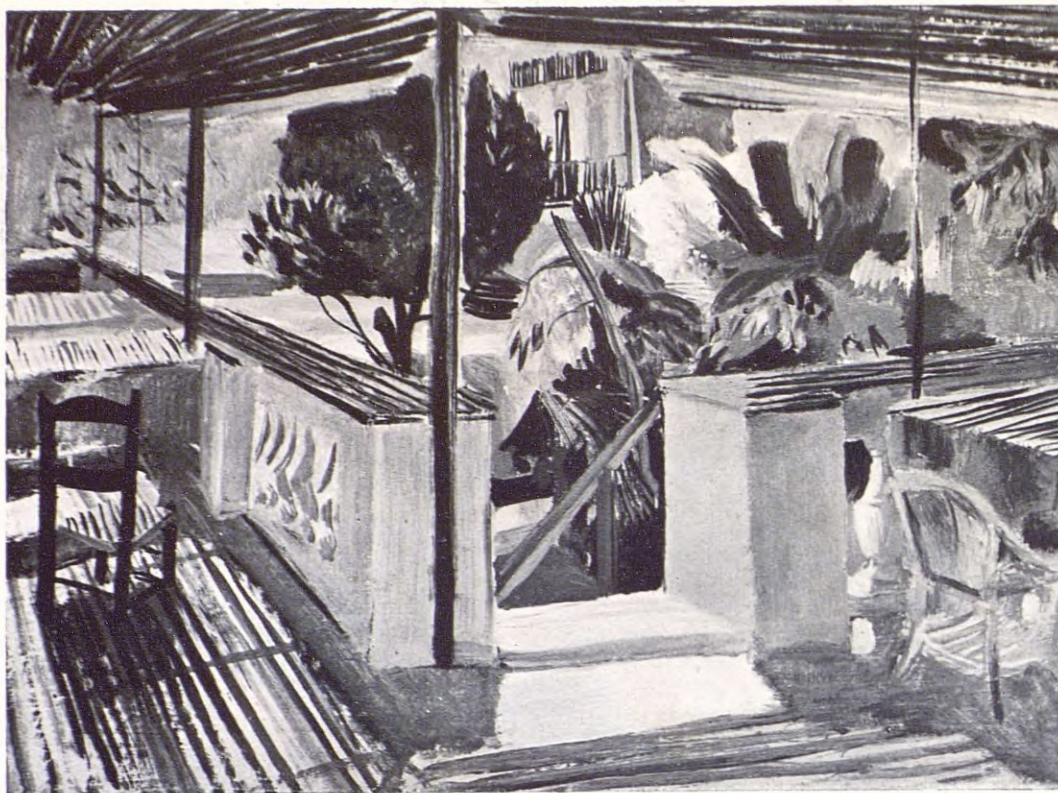

FIG. 11. OSWALD PETERSEN. LA GALERIA DE LA PENSIÓ STEYER. TOSSA, 1934. FOTO. GODES

menys estrany al país; la inspiració directa, almenys, no l'espanta com abans.

Madame Dem és una simpàtica ucraniana enamorada del nostre país i, sobretot, de Tossa. Com a escultora té *charme*

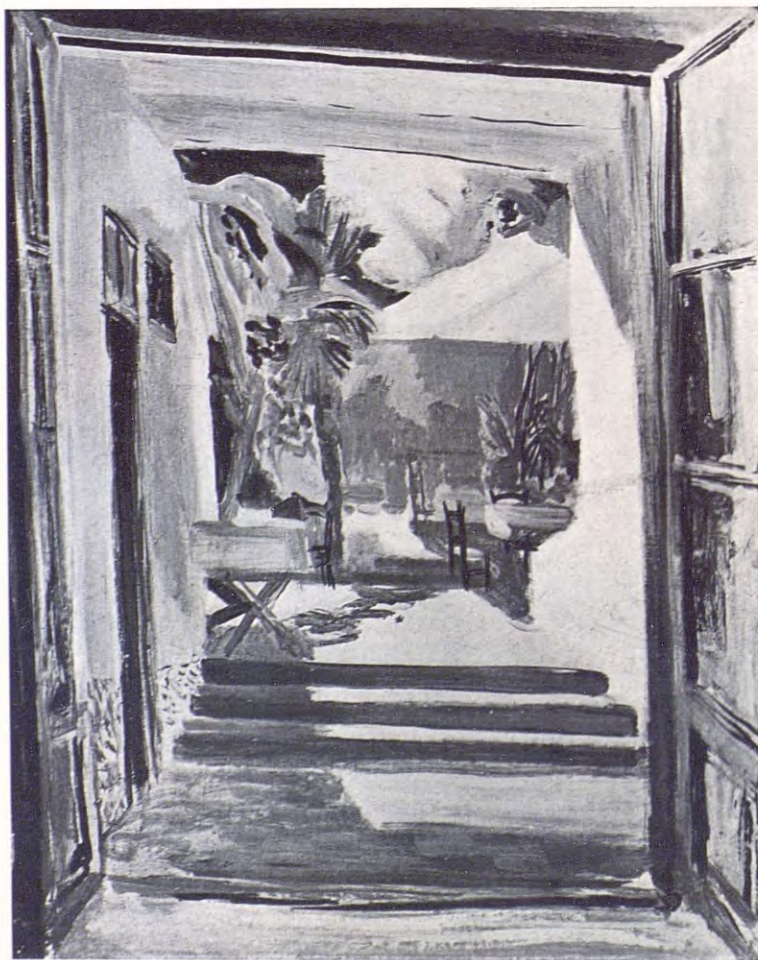

FIG. 12. OSWALD PETERSEN. EL PATI DE LA PENSIÓ ALEMANYA. TOSSA, 1934. FOTO. GODES

i de vegades profunditat (figures 13 i 14); quant a ceramista, coneix bé els secrets de l'ofici. Estima en el que val l'art del nostre Josep Llorens i Artigues. El seu marit M. Wolfson és un *connaissanceur* de la pintura i de l'art. Són un matrimoni ideal per llur finor d'esperit, dotats d'aquell fons sentimental adorable que posseeixen els eslaus. Amics de Karensky, i bons amics de Catalunya i de totes les realitats diferencials. El marit és alt com un Sant Pau; ella és petita com un bibelot.

He esmentat entre els decoradors famosos que han restat fidels al nostre país, Ballmüller i Lewy. El primer és un relligador de llibres de bibliòfil — una autoritat en aquesta matèria en l'Alemanya d'abans d'Hitler. Sap bé l'ofici, com el saben els alemanys quan en tenen, i demostra la seva sensibilitat jugant únicament les estructures i les matèries com a motius de decoració de les cobertes (figura 15). Frederick Lewy és un especialista en cartells. Fou, abans de l'arribada d'Hitler al poder, director de la publicitat gràfica de Ràdio Colònia i escenògraf del Teatre Nacional de Weimar i del Teatre Co-

munal de Colònia. Coneix a la manera moderna la fotografia.

FIG. 14. DEM. RETRAT. PORCELLANA A GRAN FOC

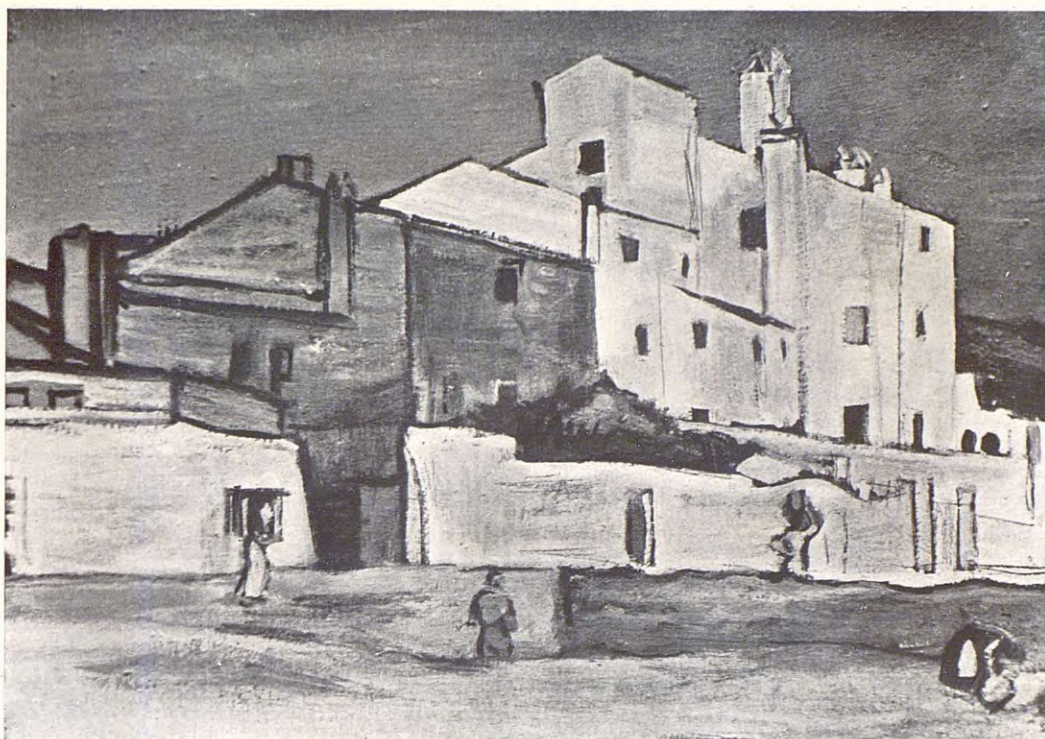

FIG. 9. GEORGES KARS. CASA FERRER. 1934. FOTO. GODES

Ni Casanovas ni Créixams necessiten presentació. Són dos artistes estimats de les seleccions. Ambdós han treballat aquests darrers anys a Tossa, el primer amb la seva serenitat característica, el segon amb el *brío* de sempre. Les obres que es reproduïxen d'ambdós artistes han estat executades en aquest recó de la Costa Brava. El gran Casanovas ha fet el retrat d'una bellesa catalana i algunes composicions harmòniques (figures 16, 17 i 18). Al nostre escultor li plau la solitud. Tot i que passà la joventut a París i conegué els grans artistes d'avantguarda i llur *entourage*, no es deixà mai portar pels corrents de la moda. No pensà mai en la conquesta de París i únicament en el retorn a la terra. No creu en el cosmopolitisme de l'art — en l'art sense pàtria — i té l'ambició de contribuir a la universalitat de l'art català, arrelant en el nostre sòl nacional.

Pere Créixams ha fet aquest any a Tossa la millor pintura de la seva vida — el retrat de mademoiselle Ida Chagall, ple de resonàncies del divuitè francès (figura 19). El policromista tan present en la seva darrera exposició i en la seva aportació del passat Saló de Montjuïc, han desaparegut. Les colors han

tornat a adquirir llur gravetat antiga. La riquesa colorística és ara de natura superior, car és més mesclada, més profunda, no és a flor de pell. Créixams ha pintat altres teles reeixides, de les quals dono una mostra ací (figures 20 i 21). El nostre artista, malgrat fer-se en el París estèticament trasbalsat de la guerra i de després de la guerra, ha conservat intacta

FIG. 15. ALF. BALLMÜLLER. REL·LIGADURA EN PELL I FUSTA DEL LLIBRE «JOAQUIM VAYREDA». DE RAFAEL BENET. FOTO. GODES

FIG. 36. RIEHM. DIBUIX

FIG. 10. GEORGES KARS. EL PASSEIG DEL «MURO». 1933. COL. PARTICULAR. PRAGA. FOTO. GODES

FIG. 13. DEM. RETRAT DE MADAME PERRET. 1933. PORCELLANA A GRAN FOC. FOTO. DELBO

FIG. 16. ENRIC CASANOVAS. RETRAT, 1934. FOTO. GODES

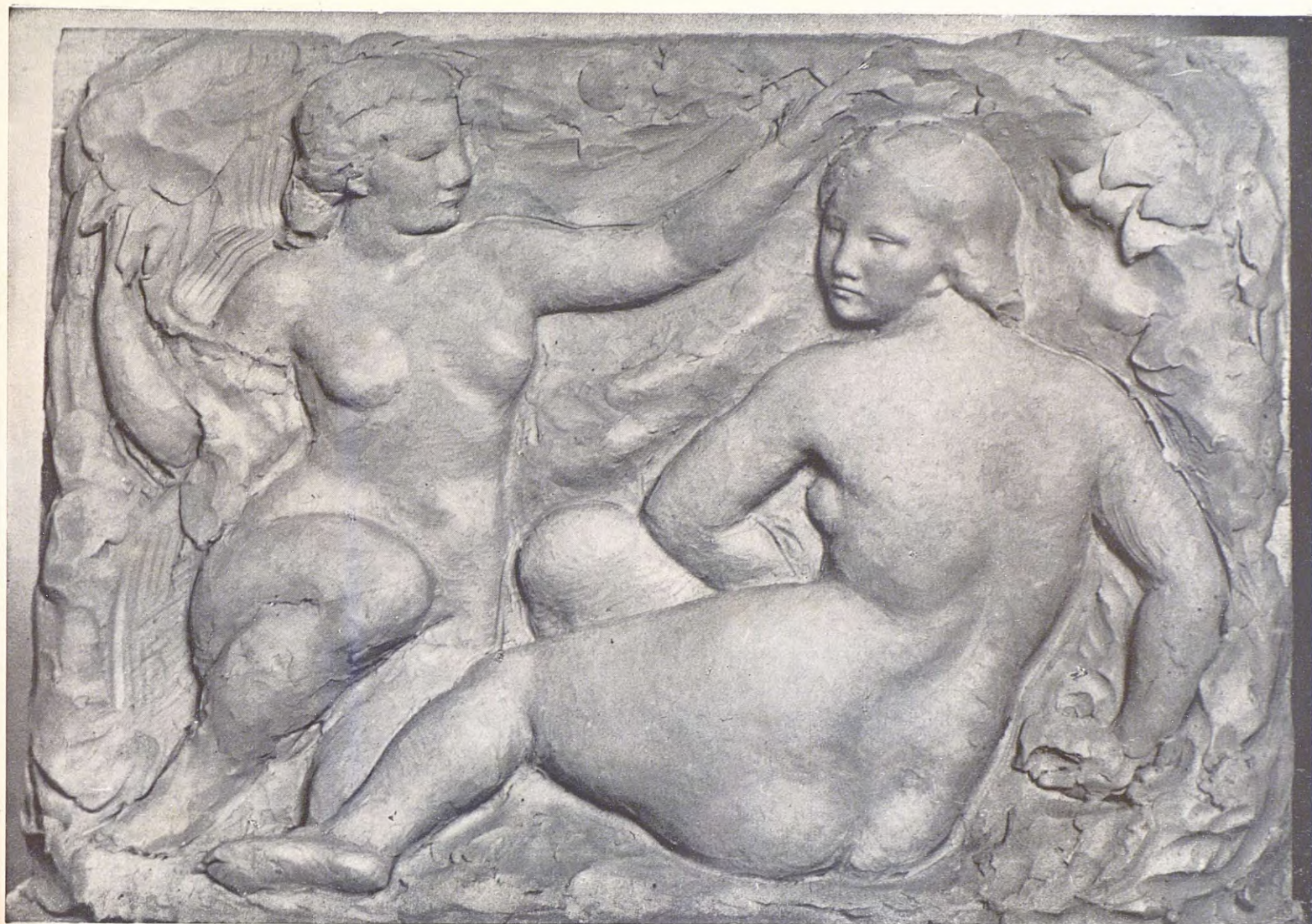

FIG. 17. ENRIC CASANOVAS. RELLEU. 1934. EN CURS D'EXECUCIÓ. FOTO. GODES

FIG. 18. ENRIC CASANOVAS. FIGURA. 1934. EN CURS D'EXECUCIÓ. FOTO. GODES

la seva virginitat nacional. Créixams és Migdia, i encara que no s'ha desinteressat per les recerques de la darrera avantguarda, gairebé sempre ho féu com a espectador. El contacte amb París li ha fet molt bé, però avui que tant Chagall com Kars reconeixen la necessitat d'una pàtria per als artistes, encara que sigui adoptiva, el retorn de Créixams a Catalunya li haurà fet també molt bé. La crisi de París ha privat als artistes dels perills de l'èxit. Crec, com Maurice Sachs, que els èxits fan rodar el cap. *Que la perseverança, la gravetat, la solitud i àdhuc la manca de glòria, són necessàries per ajudar els grans artistes de romandre en el camí veritable.*

La majoria de pintors de totes les parts del món que colorien la mal anomenada Escola de París, han retornat al seu Born. No tots guariran el seu mal, però els artistes de talent en arrelar en el seu propi país, guanyaran en humanitat i en universalitat.

Els catalans, que ho tenim gairebé tot per fer, tenim l'ambició de crear un art propi. L'ànima catalana és més forta que la nostra voluntat; sense pensar-hi gens, les coses nostres tenen tot seguit un aire de família. Casanovas i Créixams són dels que col·laboren en la magna empresa de fer-nos respectar al món. No som xovins, però que tothom sàpiga que ací és també Europa.

El nostre Créixams ha tingut fins aquest moment la clau de Tossa: ben relacionat a París, ha conduït a la nostra terra molts dels meus coneguts d'estiu.

Entre els nacionals fidels al nostre recó d'estiu, vull esmentar al jove Emili Armengol, home dotat per la pintura, que aquest any ha fet enormes progressos en el seu art (figura 22).

FIG. 20. PERE CRÉIXAMS. FIGURA. 1934. FOTO, GODES

FIG. 19. PERE CRÉIXAMS. RETRAT D'IDA CHAGALL. TOSSA. 1934. FOTO, GODES

ELS NOU VINGUTS

El jove pintor Caillard (figura 22 bis), que acaba d'obtenir el premi de pintura de la Fundació Blumental, passà la darrera primavera a Tossa. Recollí, segons em diuen alguns pintors residents a París, alguns paisatges d'aquest redol plens de tonalitats verdejants. Quan Caillard pintà ací, encara el paisatge no s'havia pigmentat, enrossit, no havia pres el bany de sol canicular. En el darrer *Salon des Tuileries*, l'artista exhibí una figura d'una paisana de Tossa, la qual fou pintada en la mateixa casa on jo ara habito. El fons decoratiu isabelí dels murs d'una de les habitacions d'aquest antic casal de ric *americano*, fou plasmat com a fons de la figura. La policromia d'uns *grottescos* i d'unes *corbeilles* de flors estilitzades, mostres d'una rica artesanía, fou aprofitada per Caillard per al fons de la seva figura. De cases d'*americano* com aquesta n'hi ha d'altres a Tossa, amb mostres museables dels estils decoratius que els pintors de parets jugaven des que el comerç amb Amèrica fou permès als catalans per Carles III, fins que el sistema tècnic i econòmic que avui ens regenta ha fet desaparèixer per complet el *charme* dels oficis.

No era ben bé art popular el que feien aquells artesans a les cases marineres dels catalans que amb llurs corbetes havien anat a fer fortuna a Amèrica, era més aviat deformació dels estils correctes en voga, la qual naixia involuntària, filla de l'esperit no massa cultivat d'aquells pintors de parets que no planyien els jornals. L'art popular, gairebé lliure d'estil savi, dotat de tota l'adorable fantasia, es troba a la nostra Costa Brava en les policromies de les caixes de mariner, tan particulars del país. Especialment al dors de la tapa d'aquestes caixes abunden les mostres d'imatgeria encisadores (figura 23), passatges siderals, absurds, germans dels del gran infant Marc Chagall. Els anys han apagat l'esclat dels colors, però encara hi campegen, destenyits, els blaus, els roigs, els negres i els blancs. Aquestes escenes que decoren

FIG. 21. PERE CRÉIXAMS. PAISATGE DE TOSSA, 1934. FOTO. GODES

FIG. 23. POLICROMIA D'UNA CAIXA DE MARINER DE TOSSA, CONSERVADA EN LA CASA ARRANJADA AMB ESTIL DEL PAÍS QUE DON ENRIC FERRER POSSEÏX A TOSSA DE MAR. FOTO. GODES

les tapes de les caixes de mariner són l'encís de Chagall, el gran pintor-poeta que amb els seus ulls blaus ha vingut a xuclar totes les blavors de Tossa. Heus aquí el gran secret, diu el pintor jueu-rus davant d'aquest art frescal: poder sortir de l'acadèmia i retornar poble. Velázquez, el Greco, Goya, tot i

llur ciència, són encara poble: dissortat del qui perd la innocència.

Quin home Chagall! Quan se l'escolta es comprèn millor la seva pintura. La seva pintura és ell mateix. El fons difús esclau és l'ànima d'aquest artista, la qual es volatilitza constant-

FIG. 22 BIS. CAILLARD, ELS AMETLLERS, TOSSA, 1934. FOTO. MARC VAUX

FIG. 24. MARC CHAGALL, EL BES, 1927. COL. MANTEAU, PARÍS

FIG. 25. MARC CHAGALL. EVOCACIÓ DE VITEESK. TOSSA. 1934. GOUACHE. FOTO. GODES

ment en lirisme. ¡Quina correspondència més estricta entre el caràcter de l'home i de l'obra existeix ací! Tot el que per a nosaltres és absurd en el cor de Chagall està organitzat amb una lògica enorme. Si els seus enamorats o els seus *mujiks*, volen pels cels dels seus paisatges, és que la naturalesa de l'artista és angèlica, malgrat que el seu cos no hagi pogut destruir les lleis físiques de la gravetat.

L'art de Chagall és un art sinceríssim. No té res a veure amb les especulacions arbitràries de l'art modern. És tot sentiment, tot emoció poètica. Les mateixes lleis de l'ofici, com a tal, interessen ben poc al nostre home, que se n'ha evadit, no pas per fundar cap escola nova, sinó perquè el seu temperament l'ha conduït per aquests ca-

mins de somni. I no és que Chagall sigui manc com a pintor, car ha donat obres de matèria rica com la de Soutine

i obres profundament ben dibuixades com el seu *Vell rabi* (1914), o àgilment suggerides com un bell bodegó de fruita que ha fet aquest estiu a Tossa. No; Marc Chagall, com el nostre Joan Maragall, està per la inspiració pura. No viu per a sotmetre's ni per a superar exercicis tècnics, sinó per a cantar el que sent — que és molt fort i delicat — de la manera que pugui, que sempre acostuma ésser de la manera menys preocupada dels mitjans. Chagall és un maragallià com una casa. Sentint-lo parlar, amb la seva veu melosa, dels problemes de la vida i de la mort, de l'enyorança del seu país, sobre la bellesa del món terre-

MARC CHAGALL AMB LA SEVA FILLA IDA I LA SEVA MULLER PRENENT EL BANY

FIG. 26. MARC CHAGALL. EVOCACIÓ BLAVA DE PARÍS, DES DE TOSSA. 1934. GOUACHE. FOTO. GODES

FIG. 27. MARC CHAGALL. LA FINESTRA DE TOSSA. 1934. GOUACHE. FOTO, GODES

nal — sentint-li dir tot el seu menyspreu per les teories i els sistemes —, hom sembla que torni a sentir la veu del nostre gran poeta, el líric de la paraula viva.

Marc Chagall és un gran infant, fantàstic i gai. El seu món real és el de les visions i dels somnis (figures 24, 25 i 26). A Tossa ha provat de sotmetre's a la inspiració directa (figura 27), i, àdhuc sortint airós del propòsit, mai la seva obra no és tan profundament alegre com quan se les heu amb les seves visions. La llum de Catalunya, això sí, ha penetrat tots els seus somnis i el blau de Tossa s'ha espargit en les evocacions plenes de dolça nostàlgia del seu vilatge nadiu de Vitebsk. Chagall ha evocat ací, en les seves darreres *gouaches*, no solament la seva Santa Rússia, sinó el París on les circumstàncies de la vida l'han portat.

Paul Fierens ha dit ja que Chagall era un àngel. D'àngels n'hi ha molt pocs en aquest món ple de diables de la pintura moderna. Perquè és un àngel, Chagall ha entonat tota la seva obra amb un optimisme radiant. No hi ha ací ni la tan parolejada crueltat eslava ni introspecció freudiana. Es pot dir, doncs, que Chagall desconeix la tristesa dels malvats. Però aquest home tan sensible coneix la melangia, per a major escàndol dels cíncics i dels esperits forts — feixucs — de la terra.

tornar-hi. Per amor a Rússia ha vingut a Espanya. El fons verge de la gent d'ací, la cruesa del clima i dels costums l'han acostat a la seva terra. «Per a conèixer bé el vostre país — em diu —, hauríeu d'anar a Rússia. Per això he vingut ací, per tal de conèixer millor el meu. ¡Quina semblança subterrània tan pronunciada!»

I, encara, aquell fons místic que trobarà més exaltat en les altes planúries centrals, ací és temperat per les salabroros mediterrànies. Allà dalt trobarà San Juan de la Cruz, Santa Teresa o l'asceta Unamuno. Chagall arrossega pel món el seu fons místic eslau i el seu fons profètic d'israelita. Una nit deia, amb aquella dolcesa tan seva, però amb un punt d'amargor: «El món és buit! Els homes no s'entenen! ¡Han deixat els profetes tots sols!»

La coneixença d'aquest home deixa a l'esperit alguna cosa de profund. El seu record no s'oblidarà fàcilment, com no he oblidat mai don Joan Maragall que, com aquest altre gran poeta, jo no sé per què, tingué molt d'evangèlic i un bon tros d'anarquista.

Una altra de les figures que han passat aquest estiu per Tossa ha estat el que la crítica classificà com a sobrerrealista, el pintor André Masson. Com a bon francès, no pot traïr la intel·ligència. Esperit fi, cultivat i instint agut, fa un art que

Tossa - paradís blau
Marc Chagall
1934

Jo voldria que la gent mundana conegués una mica l'amor de Chagall pels seus: la gravetat amorosa que sent per la seva muller — companya que l'ha sabut guiar en aquest mar tempestuós de la vida, amb aquell sentit de la realitat immediata que tenen tant les dones russes com les catalanes; complement del líric, sap seguir-lo vetllant-lo com una enamorada —; l'estimació sense por al ridícul que sent per la seva filla Ida. La juvenesa d'Ida ha vingut a coronar els somnis paternals amb la realitat tangible de la bellesa.

Chagall sempre somriu. I ni les impureses de la vida material — la lluita canibalesca entre artistes, la mai no assolida independència dels mateixos, etc., que són temes que surten sovint en la conversa d'aquest home —, no han entelat la claredat del seu somriure.

El pintor rus té també la seva aventura. La seva gran bona fe el féu creure en la folia de democratitzar l'art. Ell contribuï a la revolució bolxevic dirigint una acadèmia en els primers anys de la U. R. S. S. Aviat es donà compte del seu error. La llibertat de l'art no era possible i el gust dels proletaris que sabien, com diu ell, millor l'ofici que el mestre, no era gaire diferent del dels burgesos. L'art proletari és una gran il·lusió, però fins avui una gran mentida. Una cosa és l'art popular, l'altra l'art democràtic. En aquest sentit no hi ha res a fer. En canvi — diu Chagall — quan els reis ho eren per la gràcia de Déu, llur política artística fou segura i encertada. No s'erraven mai, sabien escollir els artistes, gairebé sempre amb el mateix criteri sostingut per la posteritat.

Pel gust de la llibertat, Chagall va deixar la seva estimada Rússia. Ell, que sent l'aguda necessitat d'una pàtria i l'enyorrança més punyent del seu petit vilatge de fusta, no pot

ell en diu d'inspiració indirecta. Els arabescos calligràfics dels Masson d'antany feien pensar a vegades en la calligrafia dels relleus asteques; suggerien les formes — els esquemes — de les claus angleses i dels insectes. Avui Masson ha anat omplint el concret arabesc fet de formes indefinides, amb formes manllevades a la realitat de visió. Del seu viatge per la península, Masson ha portat síntesis curioses, on els antics suggeriments de pregadéus s'han convertit, sense deixar la forma d'aquells insectes, en formes humanes.

Masson ha sabut veure força bé la diversitat hispànica. «La política passa — em deia —, el caràcter resta. Vosaltres els catalans, sou diferents dels castellans i dels andalusos diferents d'aquests. Vora la mar hi ha més joia i menys gravetat que a l'interior. Espanya és vària, i la gent de cada país orgullosa d'aquesta varietat: hom pot parlar, avui com ahir, de les Espanyes, però si és cert que no existeix ací unitat unitària, existeix, en canvi, una unitat harmònica, la qual és vista i sentida, potser més bé pels que venim de fora que pels que hi sou a dins.»

Masson, per a comprendre millor el clima ibèric, ha fet el viatge amb un itinerari traçat per l'instint. De París es dirigí sense aturar-se enlloc fins a l'Escorial. El xoc es produí amb tota la grandesa. De l'Escorial — sempre per ferrocarril o en autoòmnibus populars — per Toledo, a La Mancha i Andalusia. Fins al retorn no s'aturà a Madrid per a conèixer el seu esperit i el seu Museu. Finalment vingué a Catalunya, que recorregué des de Tarragona (figura 28) fins al cap de Bagur. La llum del nostre país, el sol de Tossa, li han inspirat arabescos i harmonies colorístiques caniculars, esclatants, però no brutals (figures 29 i 30). Al meu entendre, la

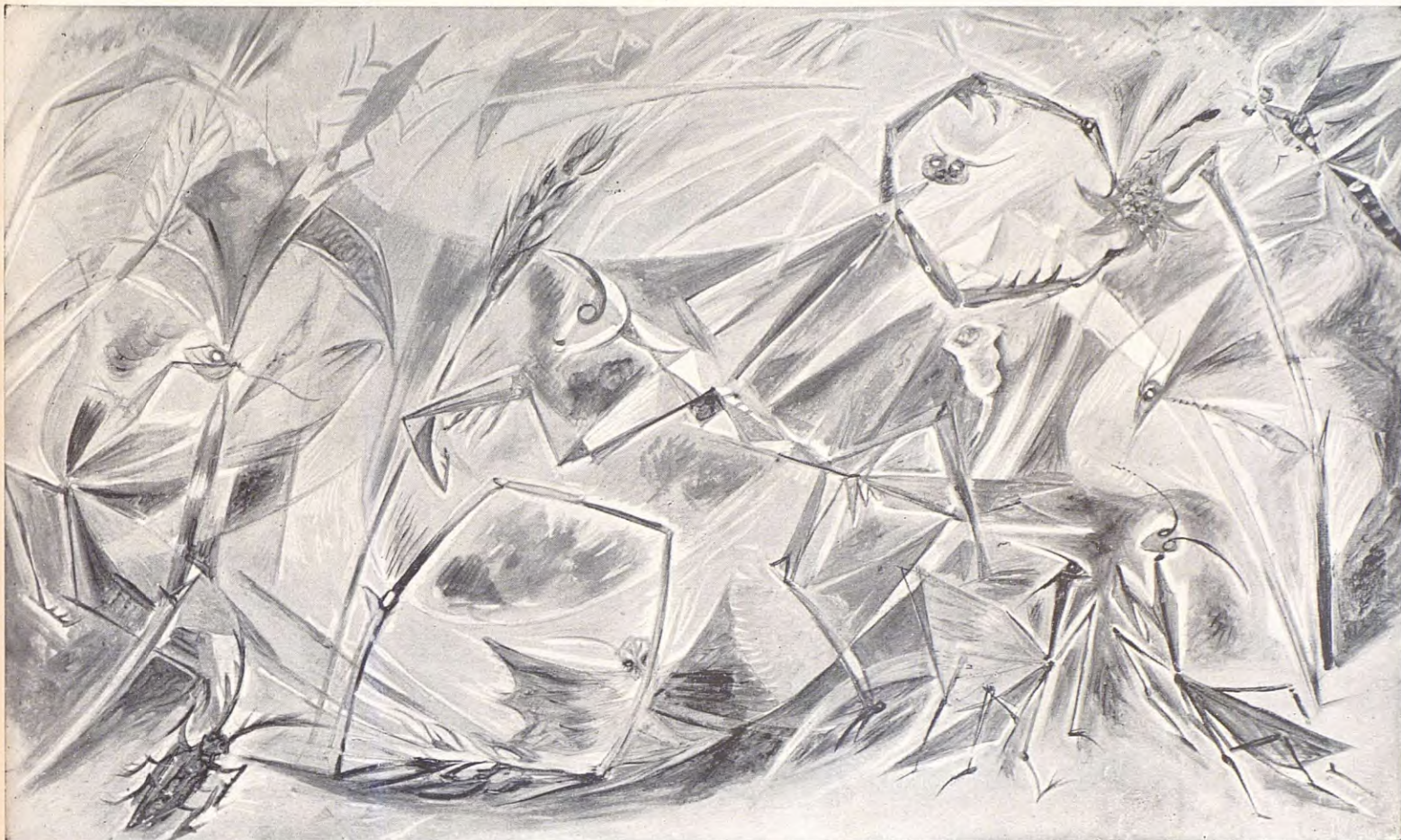

FIG. 29. ANDRÉ MASSON. PROMETATGE D'INSECTES. TOSSA. 1934. FOTO. GODES

paleta d'André Masson, mai no havia assolit la claredat cristallina del seu moment català.

Masson ha sentit el clima físic i espiritual de la nostra terra com un inspirat. La sardana ha estat magníficament ben definida per l'amic del nostre Joan Miró. «La seva música és com un cant esclatant d'insectes caniculars. L'harmonia de la dansa és d'origen clàssico-grec — diu —. Són els paisans els que han conservat, tot deformant-los, els antics ritmes.»

Masson ha viscut, acompanyat de la seva muller i d'una nebodeta, solitari en la Babel artística de Tossa. La casa de mariner, d'autèntica

FIG. 28. ANDRÉ MASSON. TARRAGONA. 1934. FOTO. GODES

ANDRÉ MASSON I LA SEVA MULLER EN EL BALCÓ DE LLUR CASA D'ESTIU. 1934. FOTO. GODES

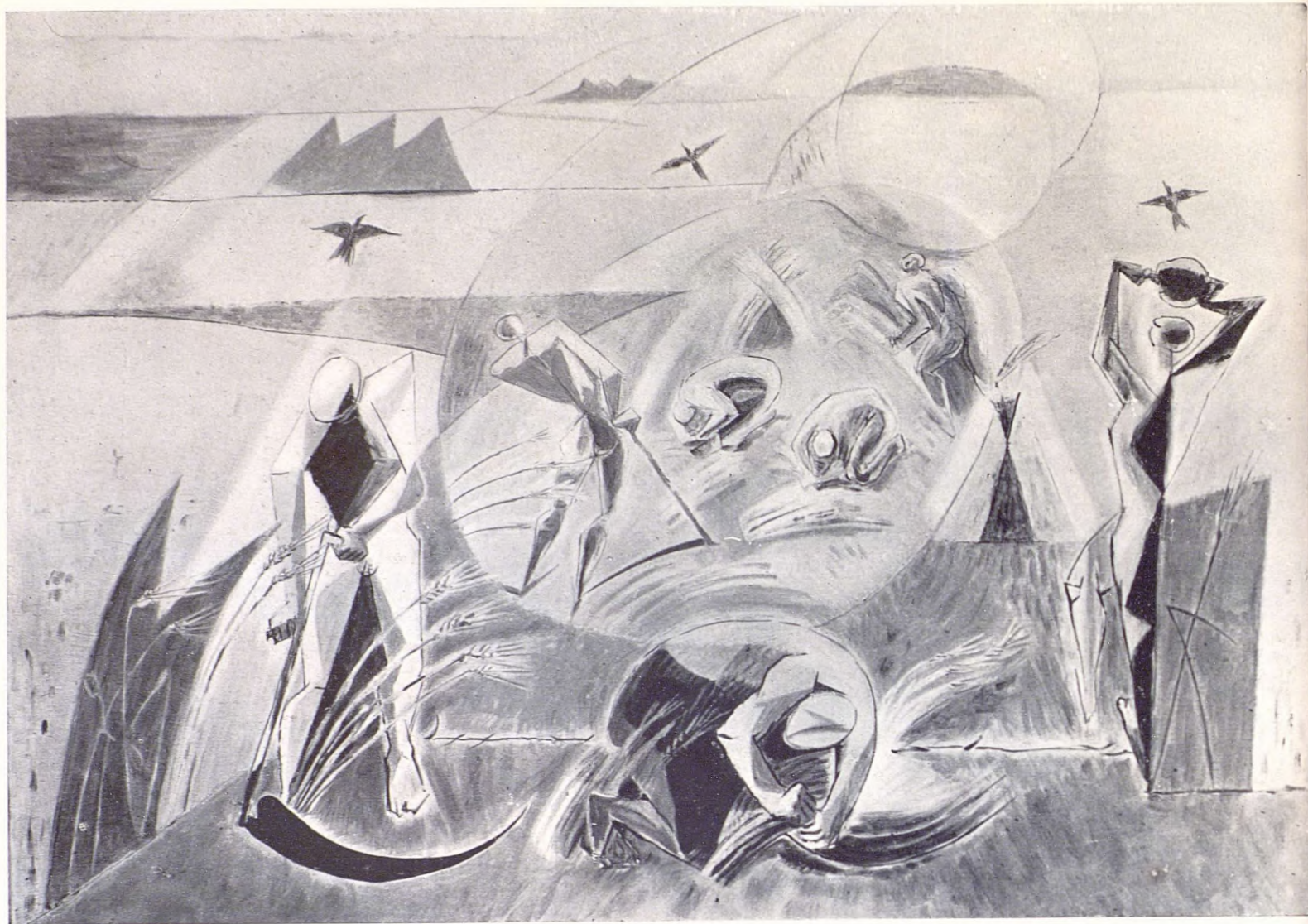

FIG. 30. ANDRÉ MASSON. EMPORDÀ, TOSSA. 1934. FOTO. GODES

arquitectura popular que habita, davant del portal medieval de Vila Vella, és la clausura que ha allunyat l'artista *del mundanal ruido*. «Es la primera yegada —em deia— que tinc la sensació que habito una casa de debò. L'escala és de granit, talment com l'escala d'un palau.»

Amb Masson ha viscut el crític d'art Georges Duthuit, gendre de Matisse. Hom coneix perfectament a casa nostra l'assaig que aquest autor publicà sobre el *fauvisme*. Duthuit, a més d'un *connaisseur* del moviment modern a França i a Anglaterra, és un especialista en art cristiano-oriental. Ha publicat assaigs sobre l'art bizantí i l'art copte. Es *attaché* al Museu del Louvre i professor de la seva escola. Georges Duthuit és molt jove.

Una altra de les grans figures tossenques és el poeta francès Jules Supervielle, autor de *Gravitations* i de *Les amis inconnus*. Un dels grans lírics moderns. Supervielle creu en la inspiració i en el raonament: és dels que *retorna a les primeres paraules que li són donades com una gràcia, per a vetllar per la seva puresa*. Tomàs Garcés i Marià Manent, estimen, coneixen i ens han fet conèixer la valor d'aquest gran poeta que porta sang basca a les venes i que, nascut al sud d'Amèrica, ha sabut conservar el seu idioma nadiu al costat de la seva llengua-esposa, el francès. Supervielle resideix a França des d'infant.

Per als catalans, el nom del gran poeta francès té belles ressonàncies, ja que Supervielle ha estat gairebé un mecenas dels nostres pintors i escultors a París. Fou gairebé un pare per Apelles Fenosa i un delicat company per Francesc Domingo. Supervielle és íntim amic d'André Lhote i de molts artistes contemporanis. Ha estat fins al moment un col·leccionista notable.

Ha vingut a reposar a Tossa en una casa amb vistes a la mar, amb la seva distingida muller i nombrosa fillada.

El filòsof alemany, amic d'artistes, doctor Paul Ludwig Landsberg, ha vingut també amb la seva delicada muller —doctora en Filosofia— en aquest

JULES SUPERVIELLE I RAFAEL BENET D'ARRIBADA A «LA RANYERA DE SES DONES», 1934. FOTO. LEWY

recó de la Costa Brava. J. Palau féu en el número 287 de *Mirador* (dijous 2 d'agost del 1934) un notable croquis de la personalitat d'aquest gran esperit, exiliat de la pàtria. L'he trobat llegint Maragall, i m'ha dit: «¿Com és que no heu traduït aquest gran autor en totes les llengües? *L'elogi de la paraula* és de les coses, no solament més líriques, sinó més profundes que sobre el gran misteri de la paraula han estat dites per un autor del segle XIX. Jo m'ocuparé de Maragall.»

P. L. Landsberg constata amb una certa ironia que sovint, als països llatins, es dona el cas de l'home d'ofici intel·lectual o artístic, encarcerat, deshumanitzat. Landsberg no sap explicar-s'ho gaire.

El professor alemany anava sempre per Tossa amb el pintor Oskar Zügel, el qual, per les idees estètiques del Fürher, s'ha vist obligat a deixar la seva terra. Zügel ha muntat en un graner d'una casa de la vila un taller amb luxe senzill.

Aquest artista alemany cultiva l'art abstracte amb veritable fe. Zügel ha marxat d'Alemanya únicament perquè l'art que ell practica és perseguit per l'Estat. Potser, la pintura d'Oskar Zügel és més hàbil i graciosa que sensible (figura 31). És, almenys, decorativa i colorísticament *charmante*.

Peter Janssen, de Rhenània, fa també un art abstracte, però si el de Zügel és pròxim a Picasso, el seu és pròxim a Paul Klee. Unicament he tingut ocasió d'admirar algunes pintures abstractes a la botiga de llibres de préstec que la baronessa de Bukovic posseeix a Tossa. Janssen passà pel país sense que jo el conegués. Hom diu que ha canviat per complet d'estil, car ha assajat ací de fer paisatges lliures, inspirats per la natura directa. Pel que conec de la seva obra, es pot dir d'ell que és un pintor sensible.

Ari Walter Kampf fa paisatge una mica al·legòric. Recorda el Miró, imatger de *La Masia*, sense tant d'estil. Es tracta d'imatgeria que va vers el *fauvisme*. En una figura d'home pintada directament, les dots biològiques del pintor Kampf es feien presents. Cal tenir en compte les dificultats que presenta el nostre paisatge per a poder ésser interpretat per estrangers sense que en tinguin una coneixença prèvia. Per

FIG. 31. OSKAR ZÜGEL. JONGLEUR

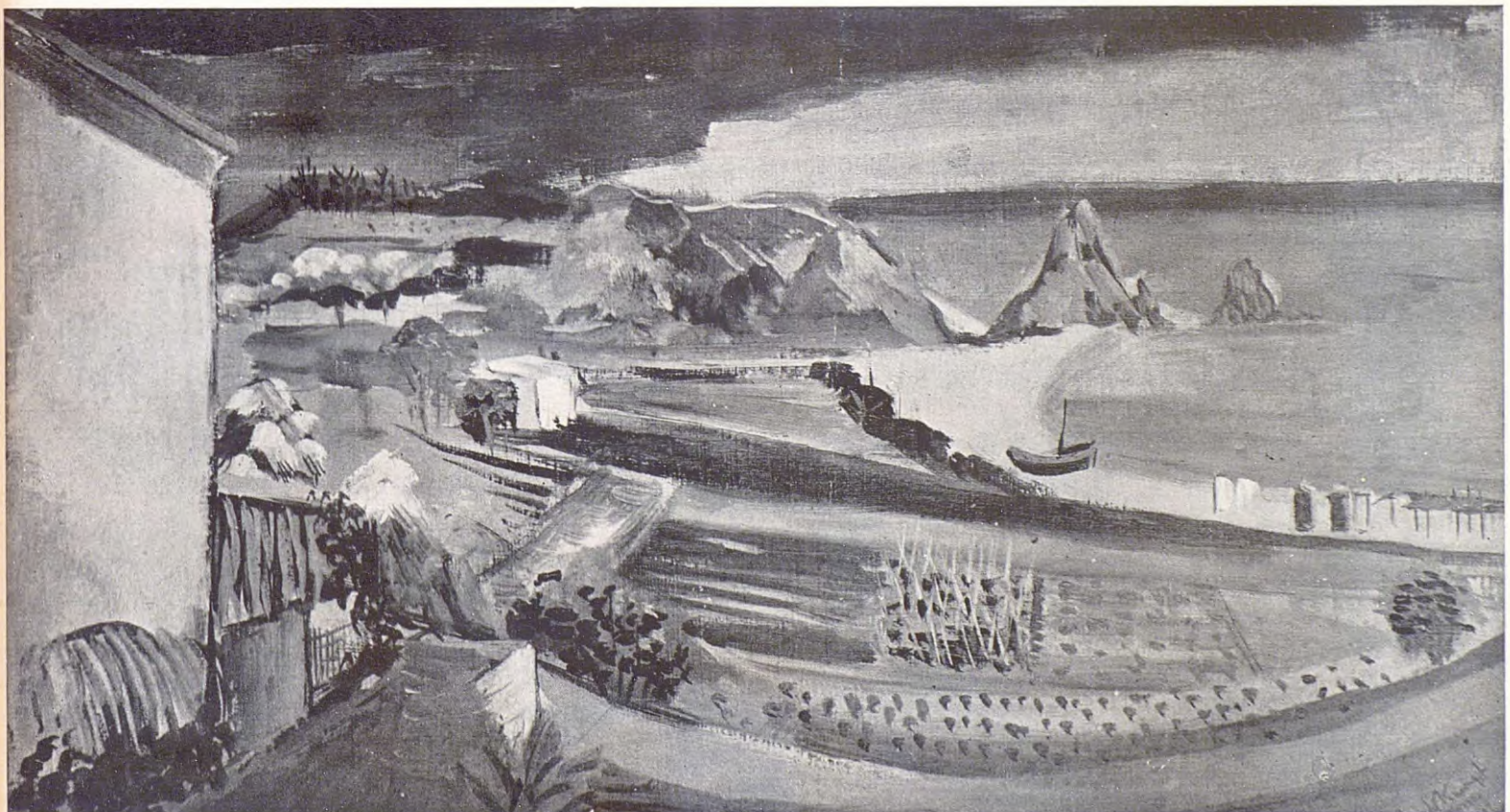

FIG. 32. ARI WALTER KAMPF. MAR MENUDA. 1934. FOTO. GODES

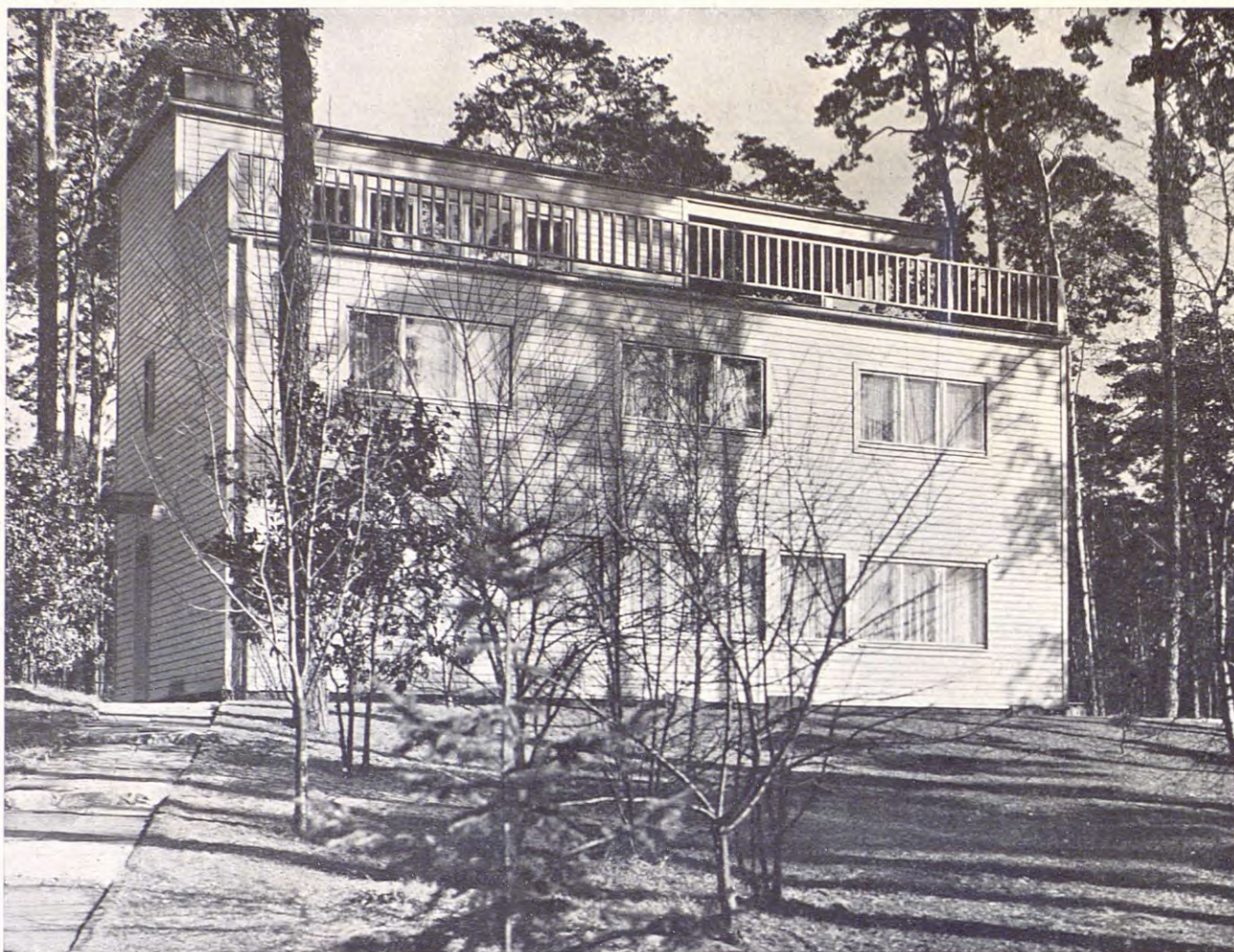

FIG. 34. FRITZ MARCUS. ARQUITECTE. VIL·LA EN FUSTA PROP DE BERLÍN. FOTO. LEONARD

això deia Chagall que per respecte al país deixà de pintar als primers temps de la seva estada ací. Per això, per exemple, Petersen aquest any ha arribat a l'entranya del nostre paisatge perquè l'any darrer havia assajat de penetrar-lo, com ho ha assajat enguany Kampf (figura 32).

Aquestes dificultats de penetració espiritual de la natura no viscuda es feien presents en les pintures paisatgístiques fetes a Tossa pel pintor

ucranià Gloutchenko — no tant en els seus dibuixos a la ploma aquarellats. Aquest és un bon artista que cal judicar per aquest bodegó fet a París (figura 33) i en la quietud d'una cambra i sense els neguits que sempre pressuposa un viatge.

L'arquitecte alemany Fritz Marcus és un exiliat involuntari. Viu a Tossa des de la passada primavera, convertit en un *barman*. Heus aquí un home notable vexat per les exigències del nou ofici. Així ell i la seva muller esperen dies millors. Marcus és un arquitecte i decorador sensible lligat a les conquestes de l'arquitectura nova, sense que hagi perdut el sentit de l'harmonia, ni el gust de la delicadesa, com ho proven aquestes dues obres que es reproduïxen ací (figures 34 i 35). Les obres de Fritz Marcus foren reproduïdes sovint en les prestigioses revistes *Moderne Bauformen*, d'Estutgard, i *Bau-gilde*, de Berlín. La muller de Marcus fou col·laboradora del mestre en tots els seus treballs; és, a més, una il·lustradora de talent (figura 36) que signa Riehm. Durant llargs anys col·laborà a les pàgines de color del *Berliner Tageblatt*. A Tossa aquesta parella ha decorat llur bar amb elements rurals i amb un cert amor als «objectes usats» de procedència sobrerrealista.

El bar de Marcus és un lloc freqüentat per tot el món internacional de Tossa, però on van també, a vegades, els pescadors de la vila a fer llurs cantades estridents.

Durant els primers temps d'estiu vaig coincidir a Tossa amb el pintor Eugen Spiro. Aquest

FIG. 33. GLOUTCHENKO. NATURA MORTA. 1933. MUSEU D'ART OCCIDENTAL MODERN, MOSCOU

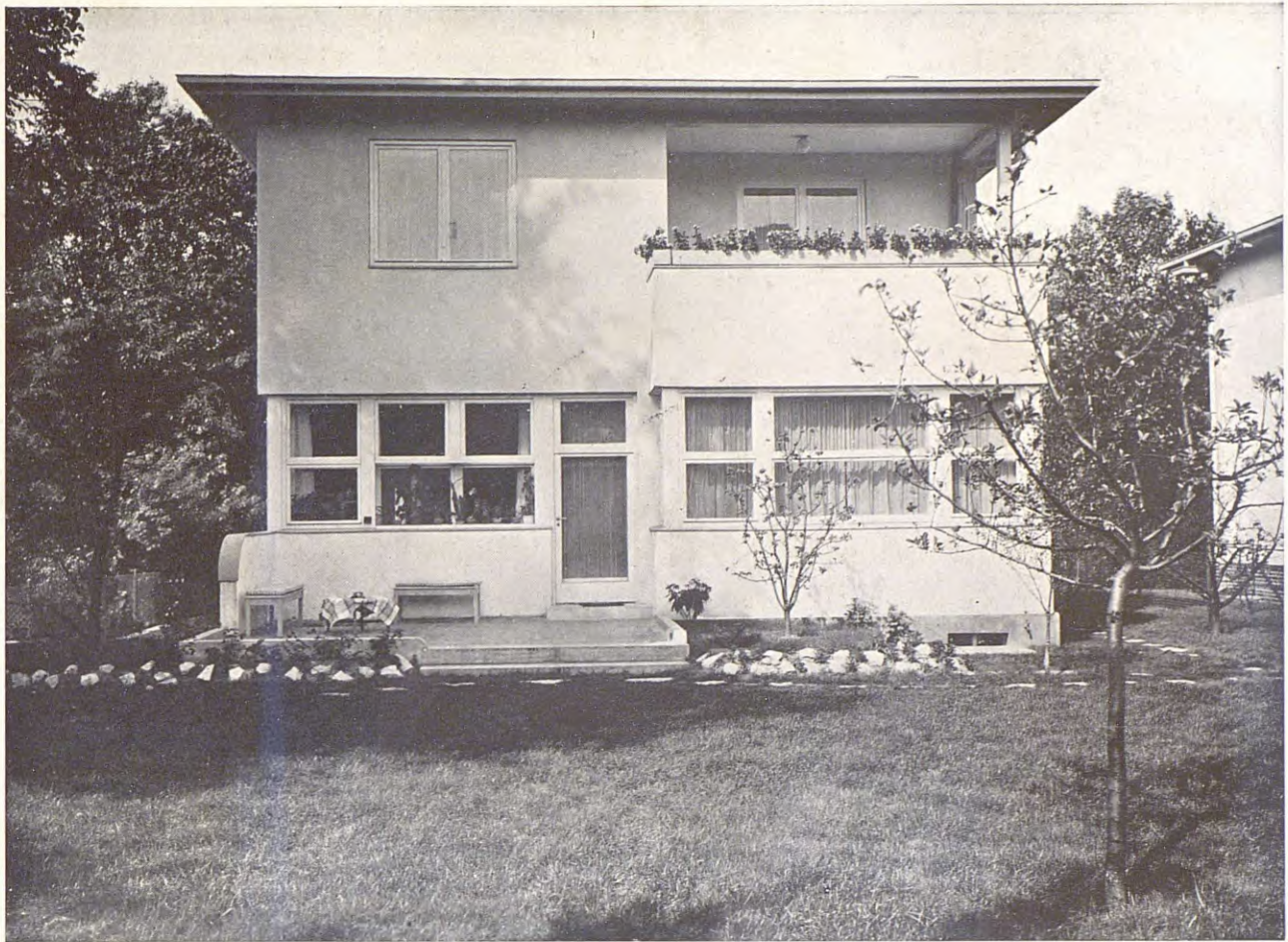

FIG. 35. FRITZ MARCUS. ARQUITECTE. VIL·LA A BERLÍN. FOTO. LEONARD

artista fou, fins a l'arribada d'Hitler al poder, successor de Lovis Corinth a la presidència de la *Berliner Secession*. És un pintor que descriu la natura amb un cert gust cezannià dels volums (figura 37).

La seva cara de bon home és decorada amb la *perilla* vuit-centista.

També ha aparegut al nostre escenari, amb la rapidesa d'un meteor, en un desplaçament de Mallorca, on passa l'estiu, el pintor i gran bohemí Rudolf Lévy, a qui Basler anomena *l'inefable Rudolf Lévy*, la figura més llegendària de Montparnasse, un dels pilars del Café du Dôme, lligat amb la cèlebre Acadèmia Matisse del París d'avantguerra, freqüentada per tots els artistes alemanys. Ha passat pels cafès i bars de Tossa amb el seu monocle radiant, literalment incrustat a la carn. La història de Lévy és paral·lela a la història de Manolo. Com ell, és un home dotat, però també un peresós genial.

Un peresós genial m'ha semblat el txec Otto Feldmann, de qui hem pogut admirar dos dibuixos plens d'un misteri més greu que el de les obres fantàstiques d'Odilon Redon. Feldmann, abans de la guerra fou una figura del *Salon d'Automne*. Avui és encara ben conegut en els medis artístics de París. La guerra l'ha emmalaltit i li ha fet oblidar una mica el seu ofici de pintor. Actualment l'artista té la passió de la numismàtica, ciència que aquests darrers anys s'ha pres seriosament. Feldmann és el tipus de pagès català. El seu esperit crític treballa amb constància, bé o malament, però amb sorna sistemàtica. La seva cara té alguna cosa de les escultures hitites.

Situat en un pla de modèstia de la bona, ha treballat ací aquest estiu el jove pintor francès Emile Sabouraud. És dels joves que han arribat a la palestra en una època en la qual ha estat factible deslliurar-se de reaccions massa violentes contra l'avantguarda. S'ha posat senzillament a pintar amb saludable normalitat. Per damunt de tot li interessa la ma-

tèria pictòrica que «treballa per a encarnar-hi l'esperit de la qualitat». Pinta el paisatge de Tossa (figura 38) — a part el geni — de la mateixa manera que Corot l'hauria pintat en els seus temps italians. Està, doncs, dintre la bona tradició francesa. No defuig ni la geometria ni el lirisme, però està tan lluny de la pintura massa anímica com de la pintura massa cerebral i de l'art massa naturalista. I aquesta posició pictòrica de Sabouraud és en ell natural. És una fe senzilla que el mou; desconeix per complet la pedanteria.

Sabouraud, que assoleix fragments pictòrics sensibles i

FIG. 37. EUGEN SIERO. VILA-VELLA. 1934. FOTO. SCHUCH

FIG. 38. EMILE SABOURAUD. TOSSA. 1934. FOTO. GODES

rics, no és pas un colorista. Prefereix establir els seus matisos dintre una tonalitat més aviat unitària. La seva muller, escocesa, és també pintora, però ha vingut a Tossa per reposar.

Hugo Zuhr és un jove suec, nascut a Finlàndia, amb formació més o menys francesa. Arrenca amb graciosa naturalitat de la seva paleta acords delicadíssims, gairebé femenins. Fa un art sensible al món dels fenòmens. Les seves teles de Tossa, sense deixar d'ésser verídiques, contenen una certa quantitat de poesia nòrdica. Zuhr treballa la matèria com un pintor.

Dintre d'aquesta mateixa òrbita de sinceritat cal col·locar-hi els dibuixos, pastels i olis que l'algerià Roger-Marcel

satges amb llurs plans moguts i contrapesats. Les seves teles de Tossa (figura 40), tenen en llurs inicis, alguna cosa de bon gravat antic. Fa aquest jove, amb cara de noi, un art seriós, allunyat de les teories massa fàcils.

La seva muller, Regina Seiden, és una artista molt coneguda al Canadà. L'estrany pudor artístic que he pogut constatar en la majoria de dames pintores que han passat per Tossa, m'ha privat de conèixer les obres de Seiden.

El pintor turc jueu-espanyol Gerassi ha passat també per ací, inspirant-se alguna vegada, d'una manera més o menys indirecta amb les coses de Tossa (figura 41). Gerassi és conegut a Barcelona per haver-hi fet dues exposicions particulars. L'element més estimable de les seves obres és, al meu entendre, el gust de la qualitat.

Iain Macnab és un pintor escocès d'origen filipí que ha passat per Catalunya amb la seva escola. Ha pintat per les terres tarragonines i, finalment, a Tossa. Amb ell han vingut quaranta deixebles angleses. Macnab és el director de *The Grosvenor School of Modern Art*, de Londres, on, segons es diu, tant es cultiva l'art representatiu com l'art abstracte. He tingut ocasió de veure aquarel·les i dibuixos d'aquest artista, fets de cara a la nostra naturalesa, a la qual no és pas insensible. Macnab estima gravar la fusta i per aquest motiu, potser, les seves pintures i els seus dibuixos ja són establerts en una forma estilística adequada a la xilografia.

Han fet també la seva aparició efímera per aquestes terres, el caricaturista Jean Effels, la coneguda madame Zak, que ha passat l'estiu a Pollensa i no ha volgut tornar a París sense reveure Tossa, que ja coneixia de feia anys per haver-hi

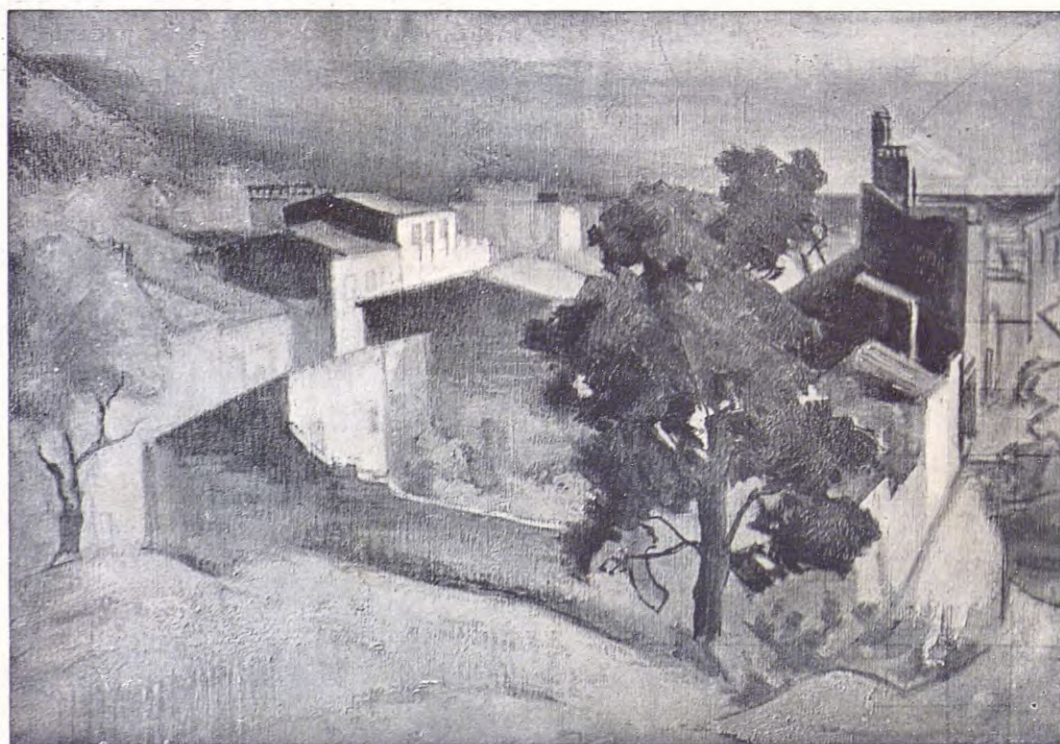

FIG. 40. ERIC GOLDBERG. PAISATGE DE TOSSA. 1934. EN CURS D'EXECUCIÓ. FOTO. GODES

FIG. 42. MIKA MIKOU. DONA POLONESA. 1928. MUSEU DE SAN FRANCISCO DE CALIFORNIA. FOTO. MARC VAUX

FIG. 43. MIKA MIKOU. JOVE POLONESA. 1926. FOTO. MARC VAUX

sojornat. Amb ella ha vingut també la gran escultora-ceramista Mika Mikoum. Madame Zak té a París una botiga de *marchand de tableaux*, davant mateix de l'església de Saint-Germain des Près. Ha vingut, com diu ella, a fer una lleugera coneixença de l'interessant moviment artístic català. Ha tornat a París entusiasmada d'algunes de les nostres coses i fent elogis dels Museus d'Art de Catalunya, amb llurs pintures romà-

FIG. 41. GERASSI. TOSSA. 1934. FOTO. GODES

FIG. 44. MIKA MIKOU. ALT RELLEU. 1929. FOTO. MARC VAUX

FIG. 39. ERIC GOLDBERG. DIBUIX. 1934. FOTO. GODES

niques, úniques al món. La instal·lació del Museu la considera insuperable. Troba, en canvi, que cal corregir «la pronunciada indiferència per l'art no català de la important col·lecció barcelonina d'art modern».

En finir aquest treball he fet coneixença amb Mika Mikoum. El seu nom és ben conegut a tot el món. És una artista polonesa famosa. La seva escultura és ferma i vivent, les matèries ceràmiques per ella trobades són meravelloses, llurs coloracions màgiques (figures 42, 43 i 44). Sobre el seu art diran més aquestes reproduccions que tots els comentaris encomiàstics. Mika Mikoum, parlant de la qualitat ceràmica del nostre Josep Llorens i Artigues, diu: «No ens fem càrrec encara de tota la valor de *Papitó*. Cal anar a Xina per poder

formar-se'n càrrec. Jo he vist allà les pastes dels millors temps, i us dic que les d'Artigues no són pas pitjors.»

Com a final d'aquest extens reportatge, vull esmentar ací el nom del pintor japonès de París, Tadashi Kaminagaï, que bona part de l'estiu l'ha passat fent *camping* a Mar Menuda, pintant i pescant amb idèntica habilitat. La seva pintura es recolza tant en la qualitat com en la fuga.

CONCLUSIÓ

He pogut constatar en la majoria de pintors de la Babel de Tossa una certa decepció humana i estètica. Els francesos i els alemanys, que feren la guerra, dansen cada dijous al pati de la pensió Steyer, sense recordar-se de les ferides que porten alguns d'ells. Francesos i alemanys es parteixen sovint el licor en la mateixa taula i molts d'ells comparteixen un cert fàstic profund per la política dels governs respectius. Tothom ha perdut la guerra, ve-t'ho aquí. Els que més l'han perduda, però, són aquells que, després d'haver complert amb llurs deures envers la pàtria, han estat foragitats de la terra llur per qüestions polítiques o racials.

Es pot constatar també en el cor de tots els artistes com un cansament de les follies estètiques, dites modernes. La convalescència ha començat per alguns dels més madurs. Entre els francesos i francesitzats, el canvi a la normalitat s'ha emprès amb una certa decisió. Els més joves, sobretot, es pot dir que ja han nascut en el regne de la intel·ligència i, sobretot, de la saludable sinceritat.

Avui, però, l'avantguardisme de l'escola de París s'ha escampat difús pels recons d'Europa i d'Amèrica. És un avantguardisme una mica provincià. Els catalans, que hem donat al moviment les grans *vedettes* de Picasso, Miró i Dalí, de con-

FIG. 22. EMILI ARMENGOL. EL CODOLAR. TOSSA. 1934. FOTO. GODES

junt—sense desentendre'ns del moviment parisenc—no hem renunciat mai als postulats de la sinceritat artística que, en essència, avui Hitler vol imposar a la seva terra despenjant dels llocs d'honor dels museus alemanys les teles cubistes, futuristes, dadaïstes i sobrerrealistes, i prohibint d'exposar teles d'aquelles que l'Estat ha classificat com a *internationaler Kulturbolchevismus*. L'antic pintor de parets, que també féu el seu art de diumenge, una mica semblant al del burot Rousseau, vol treure per la força els artistes alemanys del camí trist i entristidor de l'art abstracte. Jo crec que Hitler faria bé de remetre els seus pintors sota el sol mediterrani, sota la nostra llum concreta, on únicament els orbs continuarien especulant l'impossible.

Però el mal ja ve de lluny. El mateix Degas—el gran Degas—no és pas estrany als mals que s'han desenvolupat amb escreix, Fou l'autor de *Répétition d'un ballet sur la scène*, el primer de formular les teories que, com diu Jacques-Emil Blanche, no hauran pas estat estèrils, però que han fet perdre molt de temps als artistes del nostre segle. Pintar de memòria, pintar d'après des dessins, suprimir en nom de la dignitat de l'art el contacte amb el món exterior, són sistemes o mètodes que han fet molts estralls. No es tracta únicament de retenció—de memòria visual—

ELS ARTISTES REGINA SEIDEN, ALF BALLMÜLLER, OTTO FELDMANN I PERE CRÉIXAMS, FENT SALUT

d'imaginació, sinó que ha estat el domini de l'estil el que hom ha recercat per aquests camins. És tan difícil d'assolir el complex de vida i estil, que els uns ho han sacrificat tot a la frescor fins a esdevenir vulgars, i els altres, per temença de la vulgaritat, han caigut

ce dimanche.

Mme Ch. Benet,
Pardun. La mer
était si belle aujourd'hui
que nous n'avons pensé
à rien, ni Masson, ni
moi. C'est un hommage
à votre pays. Il faut
tout de même vous
demander pardon et vous
dire nos bien vives
amitiés

Georges Duthuit.

André Masson

GEORGES DUTHUIT I ANDRÉ MASSON. 1934. FOTO. GODES

en la retòrica més desen-
frenada.

Els catalans hem sabut
superar, gràcies a Déu,
l'encís de totes les prova-
tures d'avantguarda. Portem
massa llum a dintre. Ni
hem tingut gairebé neces-
sitat d'evitar-ne la tempta-
ció. Si més no, diríem, davant de les follies estètiques, al-
guna cosa semblant a la que digué Liebermann davant d'una
tela de Paul Klee: «Treieu-
me aquesta m... del da-
vant; si no, acabaria per
enamorar-me'n.»

Liebermann, el gran
pintor impressionista jueu-
alemany — el més gran
pintor alemany del nostre
temps — ha estat vexat,
però, per la situació incò-
moda del seu país. Els
nacional-socialistes no li
han pogut perdonar que no fos ari. Heus aquí la gran
injustícia comesa amb aquest vell i gloriós doctor, símbol,
potser, de tantes altres.

RAFAEL BENET

*travailler à Tossa c'est une
joie pour moi. J'aime ce pays
et je lui resterai fidèle.*

Georges Mass

Cal agrair, també, al decorador Frederich Lewy i al doctor Gar-
cia Banús d'haver-se posat a la meua disposició per a obtenir les

P. S.— Em plau d'agrair als
artistes que han passat per Tossa
d'haver-me facilitat l'examen de
llurs obres i d'haver donat per-
mis per a ésser donades ací, la
qual cosa ha fet possible que la
revista ART sigui la primera del
món a reproduir-ne algunes de
molt importants.

fotografies curioses de la vida
dels artistes i intellectuals a
Tossa, les quals donen una nota
àgil al conjunt d'aquest número.
Donem, també, les gràcies al
fotògraf Godes pel seu despla-
çament de Barcelona, sense el
qual aquest estudi no tindria el
menor interès.

I agrair igualment a don
Enric Ferrer, originari i amo-
rós de Tossa, d'haver facili-
tat fotografiar la imatgeria de la

caixa de mariner de la seva
col·lecció.— R. B.

Tossa de Mar, 11 setembre del 1934.

*Tossa de Mar, I hope it will
never change*

*Ernst Godez
Regina Seiden Golditz*

RAFAEL BENET. BARQUES. 1934. FOTO. GODES

RETRATS D'ARTISTES

ESTIU 1934

No es pot pas dir que l'artista, element social de primer ordre, sigui gaire conegut més enllà del seu medi. S'esdevé, sovint, que alguns col·leccionistes i compradors circumstancials d'art no coneixen personalment l'autor del qual han comprat algunes obres. El retrat de l'artista apareix rarament en la nostra premsa. El nostre públic seguidor de les arts no té, doncs, mitjà d'establir coneixença sinó amb l'obra de l'artista a les exposicions particulars i col·lectives, i per la mediació de les revistes i les recensions crítiques que periòdicament acostuma publicar, amb profusió notable, la premsa diària barcelonina.

No aniríem a dir, ara, que l'art serà més apreciat i més entès com més coneguda sigui la personalitat de l'artista. Creiem, pel contrari, que al bon coneixedor res no li farà estimar més l'obra que el descobriment de les qualitats de la mateixa obra. Però al marge de la mesura de qualitats que és parella de cada obra d'art, hi ha un nombre de fac-

tors que difícilment poden establir-se i descobrir-se sense un previ coneixement de la personalitat de l'artista en l'aspecte físic i intel·lectual.

La raó d'una estètica, d'un estil, d'un sentiment, persona líssims, molt sovint responen, més que a un procés de formació pedagògica, a un desdoblament del físic i l'anímic de l'home. Etc.

Amb l'intent, doncs, de donar a conèixer als seguidors d'ART quelcom dels artistes que és generalment poc conegut o totalment ignorat, aquesta mena de *mesa revuelta* enceta un dels projectes que seran executats en aquest Vol. II, que consistirà en un reportatge complet de cada un dels nostres artistes que ofereixin una més gran quantitat d'elements de contrast i una riquesa anecdòtica més expressiva, reportatge que d'ací uns anys serà un document inapreciable per a completar la biografia dels nostres mestres contemporanis.

*

Apel·les Penosa i Montserrat Fargas

Josep Obiols

Josep Prim

Carles, Pascual, Nogués, Llimona

Josep Viladomat

Carme Cortés

Grau-Sala

Josep Granyer

Camps-Ribera

Bosch-Roger

Miquel Villà

Camps-Ribera i Josep Granyer

Ramon Capmany

Llauradó, Bosch-Roger, Camps-Ribera, Granyer

Martí Llauradó

Alexandre Cardunets

Josep Clara

Borrell Nicolau

A. Vila Arrufat

Josep Amat

Frederic Mares

Feliu Elias

Joan Colom

Darius Vilás